

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Cap. 54. De officio Iudicis,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

ex altera parte debetur, tandem per affirmationem sit in pecuniam resoluendum: tunc enim locus compensationi esse potest per primum documentum ante traditum. Porro locus non est compensationi, si causa ex qua fieri dicitur, non sit liquida, ex lege ultima, Cod. De compensationibus: nec item est in deposito, ex eadem lege: nempe is à quo petitur depositum non potest eo prae-textu illud retinere, quod à depositore aliquid ei debeatur; nec etiam locus est, ex eadem lege in sine iuncta glossa, quando aliquis condemnatur, ut aliquid reddat alicui, ob vim illatam, vel furtum, aut aliud maleficium. Siue enim res ipsa ablata, siue affirmatio illius, siue quid aliud fuerit in poenam impositum, non potest fieri compensationis retinendo quid talium pro debito eius cui debet restitutio eorū fieri. Id quod videtur ita statutum in odium delicti commissi, vnde si debitum quoque alterius esset ex simili maleficio, posset esse locus compensationi inter ipsa similia debita.

De solutione specialiter sumpta, ac de acceptilatione.

SECTIO III.

635. TERTIO dissolutio proposita fieri potest, solutione sumpta proprie, nimirum pro exhibitione eius quod debetur, aut alterius rei loco eius, quando vel ipsummet solui non potest, vel creditor contentus est quid aliud loco eius accipere. Quae definitio occasionem dat nobis dicendū: Quis recte soluat, quid & cui solui debeat; quod fiet paucis. Plura qui volet, videre poterit Molinam disp. 562. & aliquot sequentibus.

636. Recte igitur soluit, vel ipse debitor, vel cuius alius pro ipso, etiam si ignorante vel iniuri, ex lege 5. & 17. Cod. De solutionibus. & Instit. Quibus modis tollatur obligatio, in principio. Solui debet vero res quae debetur, aliud autem pro ea, invito creditore non potest: volente vero ac consentiente potest, ex lege 10. 16. 17. & 24. cod. tit. excepto tamen inopiae casu. Si enim certae summae debitor non habeat vnde soluat, potest creditor suo rem quam habet optimam à iudice aestimata, in solutum dare, ex Authentica Hoc nisi. Cod. ibid. Solui praeterea debet ipsi creditori, aut cuius alteri cui ipse permiserit, aut mandauerit solui, ex leg. 4. II. 12. & 19. eodem adhuc titulo.

637. Aduerte dari quamdam imaginariam solutionem, quae scilicet nihil soluit, & tamen debitorem ab obligatione liberat; acceptilatio dicta est, ab acceptu ferendo. Est autem acceptum ferre, idem ac fateri se ab aliquo accepisse: vnde acceptilatio dicitur quaedam verborum conceptio qua creditor à debitore stipulante interrogatus, respondet se (quasi solutio facta esset) debitum acceptum ferre: & sic debitorem ipsum obligatione liberat.

Aduerte praeterea, solutione non modo specialiter, sed etiam generaliter sumpta, conuenire ut ea facta, liberi ab obligatione maneat non modo debitor & haeredes ipsius, sed etiam pignora ac fideiussores, atque adeo quicumque alij qui accessorie obligantur cum eodem principali. Ratio est, quia extincta à principali obligatione, extincta quoque manent accessoria, prout intelligitur ex leg. 179. ff. De regulis iuris.

De alijs modis quibus proposita obligatio dissoluitur.

SECTIO IV.

638. QUARTO potest eadem dissolutio fieri interitu rei debitorum. Quando enim debetur aliquid determinatum in individuo, vel aliquid determinatum in individuo, ipsumque perit sine debitoris culpa, aut mora tradendi illud, tunc creditor perit, tanquam domino ad quem pertinet, siue titulo gratuito, ut donationis, commodati, depositi; siue oneroso, ut emptionis vel venditionis: vnde fit ut debitor liberetur ab onere ipsum restituendi. Quae de re ex instituto cum de restitutione in praeced. li. 10. tract. 2. in quo tradita sunt aliquot regulae de ea iudicandi, & tractatu tertio cap. 16. cum dictum est de memorata mora.

Quinto fieri potest per sententiam Iudicis, qua debitor liberatur à debito. Sed aduerte, talem in conscientia habere

tantummodo locum, quando re existente dubia, sine fraude & dolo suū ius quis prosecutus est, pro ipsoque lata est sententia. Nam si ei consulerit se debitorem esse: imo si idem constet ei post latam sententiam, atque eam debitum sibi adiudicatum praescribat legitime; per eandem sententiam non liberatur quoad forum conscientiae: quoniam ea non tribuit ius, sed solum declarat ad quem ipsum spectet; in ipso conscientiae foro vim habet, cum res ita se habent, ac per illam pronunciatum est.

Sexto fieri potest titulo legitimae praescriptionis, iuxta tradita de eadem praescriptione in memorato lib. 10. cap. 10. Imo iuxta legem Is qui, De solutionibus, si quis in solutionem det alienum, liberatur à debito, si creditor illud praescribat legitime.

Ultimo fieri potest tradendo instrumentum debiti, aut illud rumpendo, vel cancellando; nisi creditor probet, vi aut metu illud tradidisse: vel furto fuisse ablatum de ipsius potestate: vel alia ratione, quam animo remittendi debitum, se illud tradidisse, aut rupisse, aut cancellasse: puta, quia tradidit ad custodiam, vel illud rupit non aduertens esse instrumentum debiti, aut alia de causa: tunc enim remissio debiti non censetur facta. Haec eadem habet Molina de iust. & iure tract. 2. disp. 561. Quibus coniungenda sunt quae in eodem lib. 10. cap. 18. & 19. tradidimus de causis exculantibus à restitutione.

TRACTATUS VLTIMVS.

De publicis officijs ciuilibus.

TRACTATIONI de contractibus ciuilibus adiungitur illa de publicis officijs ciuilibus, tanquam de quasi contractibus initis cum Repub. ad cuiusdem bonum statum procurandum, ac conferendum armorum vsu; vel exercitio iudiciorum secundum leges: vnde quaedam ex talibus officijs dicuntur militiae armatae, & quaedam militiae togatae. Atque de prioribus tradenda pro ratione iudicandi de peccatis, quae in illis ob eundem committantur; sufficienter possumus intelligi ex ijs quae tradidimus, tractantes de bello in praeced. lib. 21. cap. 8. ad 5. praecipuum Decalogi. De posterioribus vero nunc agemus: non de omnibus, sed de praecipuis quae sunt Iudicis, Aduocati, Procuratoris, & Notarij officia. De quibus copiose & elaboratad Decalogum sub finem Georg. Sauris.

CAP. LIV.

De officio Iudicis.

SVMMARIVM.

- 641 Vt Index licite iudicet, potestas in eo requiritur.
- 642 Itemque veritas.
- 643 Tum vt eruet formam iuris in sententia ferenda.
- 644 Itemque in modo procedendi, siue via denunciationis.
- 645 Siue via accusationis.
- 646 Siue via inquisitionis: quae triplex est, generalis, specialis, & mixta.
- 647 Ad generalem non requiritur accusatio, nec infamia prauiam.
- 648 Modus procedendi via specialis inquisitionis requirit prauiam infamiam.
- 649 Requiritur & accusationem, vt procedatur vsque ad punitionem.
- 650 An ad eam sine infamia sufficiant indicia manifesta.
- 651 Iudicium aliud ordinarium, aliud extraordinarium, in quo sufficit accusatio facta, quae quinquplex est.
- 652 Modus procedendi in iudicio via inquisitionis mixtae.
- 653 In re iudicij ad eiusdem formam spectant.
- 654 Quantitas & qualitas pane ad eandem formam requiritur.
- 655 Quatenus lege impositam summus Princeps relaxare possit.

656 Quid incumbat iudici cum lex non determinat poenam delinquenti inspiciendam.

657 Scientia & intentio debita ad licite iudicandum requisita in iudice.

658 Puritas lingue & manus ad idem requisita in eodem.

659 Licitum est iudici accipere stipendium, & de iure communi quedam exculpta ac poculenta.

660 Quid iuris de alijs muneribus.

De potestate & veritate requisita in iudice.

SECTIO I.

641 **V**T IUDEX suo officio rite ac sine peccato fungatur in iudicio, multa requiruntur: quorum primum est debita potestas, sic necessaria ad sententiam debite ferendam, vt caillius defectu sit inualida (prout docet D. Thom. 2. 2. quaest. 67. art. 1. communiter receptus) tanquam lata in aliquem à non suo iudice: quæ non tenet, ex Cap. At si Clerici, De iudicijs: ac tanquam lata à dicente ius extra suum territorium, cui impune non paretur, ex Cap. Vt animarum, De constit. in 6. Sit etiam peccatum mortale, tanquam mendacium perniciosum, tum Superiori, cuius iurisdictione usurpatur; tum inferiori, qui per eam iniquè cogitur.

Notandum est autem, quadruplicem distingui talem potestatem; ordinariam, delegatam, arbitriam, & accessoriam. Ordinaria est, quæ alicui competit ex dignitate, vel officio proprio, tanquam annexa ei de iure, vel consuetudine præscripta. Delegata vero est, quæ alicui competit ex commissione habentis ordinariam. Quæ commissio nonnunquam generaliter datur ad omnes causas & lites; nonnunquam specialiter ad aliquam causam vel litem: aut ad certa loca, vel personas. Arbitraria autem est, quæ alicui (qui inde vocatur *arbitrator* aut *iudex arbitrarius*) ab utraque parte litigante conceditur communis ipsarum consensu. Accessoria demum est, quam quis habet super aliquem, alterius iurisdictionis quidem, sed qui delictum commiserit in loco suæ iurisdictionis. Ea enim de causa potest ibidem & accusari, & damnari, ex lege finali, ff. De accusationibus.

Ac cum saltem harum vna ad valide iudicandum sit necessaria, sequitur mortaliter peccare (iniquè scilicet usurpatione potestatis publicæ) eum qui omni carens, sententiam ferre audet, aut si habeat quidem aliquam, non tamen in loco in quo, vel in personam in quam fert: per quod incurrit etiam obligationem ad restitutionem damnorum exinde secutorum.

642 **S**ECUNDUM quod requiritur in iudice ad licite fungendum suo officio, est veritas; quam non est necesse talem esse ex parte iudicis; vt iudicium ipsius vero conformetur rei, prout ipsa in se est: sed sufficit vt conformetur eidem, prout allegata probataque est: adeo vt iudex sententiam ferens secundum allegata & probata, quamvis de contrario euidentiæ habeat per priuam scientiam, seruet sufficientem veritatem; neque in eo peccet, iuxta tradita in præcedenti lib. 21. capit. 3. subio 4. Contra veritatem vero indicans dubium non est, quin mortaliter peccet tanquam perniciosè mentiens.

De forma iudicij quam iudex obseruare tenetur.

SECTIO II.

643 **T**ERTIUM, quod ad idem in eodem requiritur, est vt seruet formam iudicij; tum in sententia ferenda; tum in modo procedendi; tum in tutela iudicij; tum in quantitate, & qualitate pœnæ imponenda; tum demum in vi executionis.

Quod ad sententiam autem ferendam attinet, notandum est in iudice requiri, vt non ferat sententiam prout libuerit, sed prout ex allegatis & probatis cognoscit ferendam esse secundum leges, seu conformiter iuri, argumento Cap. primi de sentent. & re iudicata in 6. Quod si leges nesciat, vel circa eas dubitet, debet adiscere sibi adfessorem, cuius consilio regatur, alioqui peccabit grauissimè. Siq; occurrat casus, de quo nihil sit lege humana constitutum, de eo iudicare debet secundum probabiliorum Doctorum sententiam: quæ si in

Valerij Par. III. Tom. 2.

vtramque partem inueniatur æquè probabilis, liberum erit ei sequi quam voluerit, prout traditum est in præcedenti lib. 23. cap. 3. lect. 4. post Greg. à Valent. 2. 2. disput. 3. quaestio. 7. puncto 4.

Notandum est præterea ex D. Thom. 2. 2. quaest. 60. art. 5. debere quidem iudicem in iudicando sequi verba legis humanæ, quando ex eius obseruatione nihil contingit iuri naturali, vel diuino positio repugnans; non tamen quando ratione loci, temporis aut personæ contingeret iniquitas, quæ quidem vitanda esset iudicando secundum æquitatem ac rectæ rationis dictam. Cuius doctrinæ prior pars patet; quia si iudex sit inferior, tenetur seruare legem tanquam regulam sibi à superiore suo præscriptam. Sin superior sit, recta ratio dicitur, vt quam pro bono & pace communi tulit, ipse quoque patiatu ad retinendam conformitatem eam; quam conuenit in Republica esse capitis cum suis membris. Posterior pars etiam patet, quia lex humana quæ non consentit cum diuina, perinde inæpta est ad actiones humanas rectè dirigendas, ac horologium quod cum Solis motu non consistit ineptum est ad designandas diel horas.

644 **Q**UOD attinet vero ad modum procedendi; is distinguitur in tres quasi vias; denunciationis inquam, accusationis, & inquisitionis. Atq; de denunciatione norandum est quædam esse extra iudicalem quæ ad hoc fit Superiori, vt cunctetur delictum ab aliquo committendum, vel vt commissum non reiteretur, vteriusve procedat. Quandam vero esse iudicalem, eamque vel priuatam, quæ quis iudici crimen alienum manifestat, præcedens referri sibi damnum quod ab eo accepit: vel publicam, qua iudicis officiales crimen ei denunciant, vt ex officio procedat ad multandum reum pœna fiscali, aut alia arbitraria. Notandum est præterea deauntionem iudicalem distingui ab accusatione: primo, quod denunciator iudicialis non teneatur crimem probare testibus, & accusator teneatur: secundo, quod denunciatio iudicialis sit absq; actione, tanquam manifestatio vera criminis, quæ ipsum denunciatur Prælato, vt ex officio id faciat, quod viderit faciendum secundum ius. Accusatio vero sit delatio criminis cum actione; quæ iudex vtgetur punire reum; vnde licet intelligere modum procedendi viâ denunciationis relictum esse arbitrio iudicis: sic tamen vt debeat iuris æquitatem in ferenda sententia seruare.

645 **P**ORRO, vt iudex viâ accusationis iuridicè procedat, ac reum interroget, requiruntur indicia manifesta, seu quæ factis patenter ostendant crimen & criminofum authorem illius: quæ quidem interdum oportet plura esse: interdum vero pauciora sufficiunt pro diuersa ratione criminum. Imo interdum potest vnum sufficere, vt quando ipsium fuerit adeo efficax, vt multis æquiualeat iudicis prudentis arbitrio cui id relinquitur statuendum. Sufficere quoque potest semiprobatio seu testimonium vnus testis omni exceptione maioris. Si enim ad reum condemnandum sufficere potest plena probatio consistens in duorum vel trium testium testimonio, iuxta illud Matth. 18. vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum: ad eundem interrogandum (ad quod cum minus sit, minus vt quiritur) sufficere poterit vnus testimonium. Sed de accusatione plenius cum de accusatore dictum est in præced. lib. 24. in prima parte cap. vltimo.

De eadem forma iudicij quoad modum procedendi viâ inquisitionis.

SECTIO III.

646 **D**E inquisitione notandum est, differre à denunciatione & accusatione; quod has facere, subditis conueniat; & illam facere; siue sit delicti, siue delinquentis, pertineat ad solos Prælatos & Iudices: ex officio scilicet quo iustitiâ subditis administrare tenentur. Diuidi autem in generalem, specialem, & mixtam. Cuius diuisionis ratio est: quod interdum sic fiat inquisitio, vt nec persona, nec crimen de quo inquiritur, nominetur; prout fit cum Prælati visitantes suam diocesim; aut alij Superiores, prouincias sibi commissas, inquirunt in genere de vita & morib. subditorum suorum: seruente leges & statuta loci; sintne ibi aliqui delinquentes quos pœnis coercere oporteat? Interdum vero sic fiat, vt nominatim de certa particulari persona inquiratur, certum particu-

lare crimen: vt, An Petrus sit qui perpetratum aliquod homicidium commiserit: Interdum deniq; sic fiat, vt delictum in particulari exprimat, non item persona: sed in genere tantum inquiratur; vt cum de certo furto facto inquiratur quis illud fecerit vel contra in particulari exprimat persona, & delictum tantummodo in genere.

647.

ATQVE de modo procedendi viâ inquisitionis generalis; notandum est, nec præuiam aliquam infamiam, nec accusationem, aut denunciationem requirere; prout Summularij docent in verbo Inquisitio, vt Angelus n. 1. Syluester q. 4. dicto 3. Tabiena nu. 1. sequunturq; recentiores passim: Sotus De iust. & iure lib. 5. q. 6. art. 2. conl. 5. Nauarr. in Enchir. cap. 18. nu. 38. Gregor. à Valent. 2. 2. disp. 5. q. 14. puncto 1. & alij. Probatur, vero, quia talis inquisitio fieri debet, non ad requisitionem partis, sed ex officio Superioris, ex quo tenetur bono communi prospicere: & per consequens operam dare, vt occasiones delinquendi eliminentur à communitate; & delinquentes castigentur in aliorum exemplum, quantumcunq; nullus sit qui id ab ipso possulet, cum ratio aperte dicet expedire bono communi, vt criminosi corrigantur, neq; suis peruersis moribus viuere sinantur. Qua de causa visitationes fieri vtroque iure inculcatur: ciuili quidem in lege Cõgruit, ff. De officio Præsidis: Canonico vero in Cap. 1. De officio Ordinarij, & in Cap. item primo De censibus in 6. & apertius in Concil. Trident. sess. 7. De reform. cap. 7. & 8. vbi iubentur visitari beneficia curata, & Ecclesiarum omnes, etiam exemptæ; idque per Episcopum & alios maiores Prælatos, ex præced. sess. 6. c. 4. De reformatione. Quo autem modo ea fieri debeat, habetur ex sequenti sess. 24. De reform. cap. 3. Quamq; magna sit in ea re potestas Episcopi intelligitur ex seq. cap. 10. & ex sess. 15. De reform. cap. 6. Quatenus vero subditi visitantis teneantur ad ipsius præceptum crimina, aut criminosa reuelare, intelligendum est ex documentis traditis in præced. libr. 9. cap. 3. lect. 6.

648.

DE MODO legitime procedendi viâ specialis inquisitionis notandum est primo, requirere præuiam infamiam. Quod expresse tradunt memorati auctores in iisdem locis: habeturque De accusationibus, capit. Cum oporteat, Cap. Inquisitionis, & Capit. Qualiter & quando 2. vbi in confirmationem adfertur quod ex capit. 16. D. Luez, postquam villicus diffamatus est apud dominum de iniqua villicatione; tunc ab eodem domino vocatus, sit interrogatus; Quid hoc audio de te, &c. Et quod ex capit. 18. Genes. Sodomitarum non ante destructi sunt, quam clamor eorum seu infamia criminis ipsorum ascenderit ad cælum; iuxta illud ibidem: Descendam, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Hæc enim indicant consentaneum esse vt præcedat infamia, cum in iudicio proceditur viâ inquisitionis specialis. De qua autem infamia id intelligi debeat, habes in præcedenti libro 24. numero 40. Tantum adde quod de mente D. Thomæ habet Gregor. à Valent. 2. 2. disp. 5. questio. 14. puncto primo, vers. Quarto est notandum; eam debere esse cum indicij manifestis, ac talibus ex quibus probabiliter intelligatur veram esse, & dignam quæ momentū habeat apud graues & prudentes viros; nec facile possit iudicari eam esse leuium & discolorum hominum.

649.

NOTANDVM EST secundo, vt ab inquisitione speciali procedatur ad punitionem, requiri vt accusatio præcedat. Pro quo facit illud, 23. quest. 4. Cap. Si quis potestatem. Iudicis non est sine accusatore damnare; sicut nec Christus Iudam abiecit; hoc est, Christus, quantumuis Iudam furem esse sciret: tamen cum à nemine accusaretur, eum non abiecit. Facit & illud in Cap. 1. De accusationibus. Si legitimus nõ fuerit accusator, non fatigetur accusatus. Vnde licet inferre quod iudici, quantumuis crimen subditi detexerit, atq; sciat esse testes per quos illud sufficenter probari possit; non liceat viâ inquisitionis procedere ad eum puniendum, nisi sit qui eum accuset. Id quod tanquam naturali rationi consentaneum in consuetudine fuit apud Gentiles, vt patet ex verbis illis Felsi Actor. 25. Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusat, præsentem habeat accusatores; locumq; defendendi accipiat ad abluenda crimina. Adde ceteri posse, idem indicatum esse à Domino nostro Ioan. 8. cum interrogat adulteram. Vbi sunt qui

te accusabunt; & tanquam relictam sine accusatore condemnare recusat.

NOTANDVM est tertio, dubitationem esse; an ad inquisitionem specialem faciendam sola indicia manifesta sufficiant sine infamia? Quam Petrus à Nauarr. in lib. 2. De restitut. cap. 4. numer. 168. attingens citatis auctoribus in vtramque partem, sequitur affirmantem. Contrariam vero Gregorius à Valent. loco citato, & ante eum alij, vt Sotus lib. 5. De iust. & iure quest. 6. art. 2. conclus. 6. & Nauarr. in Enchir. cap. 18. num. 38. Ceterum saluo meliori iudicio putarim respondendum, id ex determinatione iuris humani totum pendere; quia in eo habenda est ratio boni communis, cui quamdiu necessitas exegerit, priuatum seruire debet, alias minime. De qua necessitate iudicare, sicut & eidem prouidere, Principis est: adeo vt decretum ipsius in hac re (nisi abrogatum sit consuetudine contrariâ legitime præscriptâ) sit habendum pro regula. Ipsum enim dum viget, ostendit publicam necessitatem: pro qua priuatum facere aliquam iacturam famæ, non est alienum à ratione: vt nec facere aliorum bonorum. Abrogatum vero; ostendit talem necessitatem abesse: & ideo priuatos, vt in cæteris bonis suis, sic & in fama non esse lædendos auctoritate publicâ: sed potius protegendos, ac in ea conferendos, cum id conferat ad bonum commune, sicut bona valetudo membrorum ad valetudinem corporis.

Porro Summi Pontificis auctoritate in cap. Inquisitionis, §. Tertie dubitationis. De accusationibus, constitutum habetur, Iudicem non posse inquirere contra aliquem non infamatum, etiam nisi duo vel tres testes iurati afferant hominem illum de quo specialiter inquisitio facienda proponitur, se videntibus perpetrasse delictum, vt occidisse, assererent. Vnde manifestum est, quod cum indicia minus momentum habeant ad probationem, quam tale testimonium, sicut hoc non est sufficiens sine infamia, ita nec illa esse de iure canonico. Cui tamen iuri, quia humanum est, derogari potest contrariâ consuetudine rationabili, sicut in hac ipsa re derogatum esse, ostendit iudiciorum usus in multis locis receptus: quo, vt meminit Ludouicus Molina De iust. & iure tom. 3. tractat. 3. disp. 47. numero 2 proceditur ad inquisitionem contra particularem personam, ex sola euidentiâ criminis: vt cum inuentum est cadauer in platea, & de aliquo certo dantur in particulari indicia (manifesta quidem, non tamen sufficientia ad plenam probationem) aduersus eum inquiratur sine infamia, clamoribus iniquationis: & sic de similibus. In quibus non agitur contra rectam rationem: quia etsi hæc dicet non esse lædendam alterius famam; id tamen locum non habet, cum bonus Reipublicæ status exigat securus fieri, quo ea expurgetur, & immunis seruetur à criminibus, ex quibus perturbations & scandala, ac damna nascuntur: quibus obuia e iudex tenetur ex officio: præsertim cum in Capit. 1. §. Nos igitur, De postulatione Prælat. dicatur; iuxta canonicas sanctiones quasdam culpas esse, in quibus culpa est relaxare vindictam.

NOTANDVM est quarto, ex Nauarr. ad Rubricam de iudicij nom. 17. & 18. indicia quædam esse ordinaria, & quædam extraordinaria: seu quæ contra communes iuris regulas permittuntur: in illisq; requiri accusatorem verum, seu qui actu alium accuset: in his vero sufficere accusatorem fictum: hoc est, aliquid quod vice veri accusatoris fungatur quidem, non sit tamen verus accusator: quale censetur quoduis sequentium, quæ Gregor. à Valent. refert 22. disp. 5. questio. 11. puncto 3. in fine, & insinuantur à D. Thoma 2. 2. quest. 67. art. 3. ad 2.

Primum est, infamia publica cum indicij adeo manifestis vt reus nihil contra objicere possit. Secundum est, notorietas quæ factum & persona ita noscuntur, vt nullo modo celari possint. Tertium est, euidentiâ quæ iudex vidit coram se delictum perpetrari, si & alij simul præsentem viderint: tunc enim præsentia ipsius Iudicis fungetur vice accusatoris, & præsentia aliorum vice testium, sine quibus accusatio non habet locum in iudicio, & ideo non sufficeret solum Iudicem vidisse: quædoquidem accusator & testis nequit idem simul esse. Quartum est, contumacia, seu rebellio post denunciationem fratram, id est, factâ Superiori emendandi fratris causa. Nam si denunciatus recuset obedire admonitioni &

præce-

precepto Ecclesie, Prælati potest contra eum procedere via iuridica: eiusmodi rebellione & inobedientia habente via accusatoris. Quod intellige, dummodo crimen probari possit testibus: si enim frater admonitus crimen neget, Prælati non potest ad punitionem eius iuridice procedere, quousque occurrat aliquid quod faciat crimen manifestum: aut testes ad sint ad convincendum eum de delicto à se commissio. Processus enim iuridicus locum non habet nisi manifesta indicia, aut infamia, aut semiprobatio existat. Quintum est, denunciatio iuridica facta ob commune bonum, & tendens ad punitionem delinquentis perniciosi: quæ etiam fungitur vice accusatoris: nec aliter differt ab accusatione, quam quod non requirit, sicut hæc, probationem criminis obiecti, sed contenta sit propositione criminis facta Iudici; ut meliori quo fieri poterit modo, occurrat damno communis boni. Id quod permittitur, ut ad denunciandum auctoritates reddantur, qui alias facile auerterent metu aliquo suorum incommodorum. Delinquentis autem perniciosi nomine, intelligitur maxime is, qui molitur aliquid in perniciem animarum, ut qui disseminat hæresim, aut docet, vel facit ea quibus aperitur via ad flagitiosam vitam: aut machinatur mortem Principis: aut molitur prodicionem civitatis; aut falsificat monetam, & sic de similibus. Videri potest Nauarrus ad Rubricam de iudiciis, num. 92. & aliquot sequentibus.

DE MODO procedendi via inquisitionis mixtæ notandum est, si in ea crimen in particulari exprimat, & persona in genere (ut quando constat de certo crimine perpetrato. & inquiratur quis perpetravit) ipsam à principio posse fieri sine præiudicio personæ infamia vel accusatione, iuxta modum procedendi via inquisitionis generalis: in progressu vero, cum ventum erit ad certam personam, ut procedatur aduersus eam, requiritur præiudicium infamia, aut manifesta indicia, aut semiprobatio, & accusatio; eadem ratione qua cum proceditur via specialis inquisitionis. Sin autem in eadem inquisitione mixta exprimat persona in particulari, & crimen in generali, opus est ab initio præiudicium infamia, aut indicia manifestis, aut semiprobatio. Neque enim si cadaver hominis occisum inueniatur in agro, licitum est Iudici inquirere aduersus Petrum in particulari, tanquam talis homicidij reum, si nulla sit infamia, aut indicia, aut semiprobatio, quod illud ipse patravit.

De tutela, & pena quantitate atque qualitate requisitis ad formam iudicij.

SECTIO IV.

SPEREST ut dicamus de cæteris in quibus forma iudicij consistit. Quartum igitur est tutela iudicij, exposcens ut Iudex ordinem iudicij iuraque ipsa obseruet. Cuius obseruationis defectu multis modis peccat mortaliter, quos refert Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 13. & 14. nimirum iudicando, etiam si recte, sine probatione sufficienti; eo quod vel testes inspecti fuerint, aut iniuste torti, vel ipse non admiserit legitimam probationem, vel non viderit processum saltem mediocriter, vel probationem maiorem exegerit quam esset necessaria. Deinde procedendo sine libello aut contestatione litis, cum fuerit necessarium. Item dilaciones necessarias negando, vel concedendo superfluas, nec admittendo iustas exceptiones, & concedendo iniustas. Præterea interrogando ea ad quæ pars respondere non tenetur. De quibus glossa ad cap. 2. De confes. verbo Rationabili causa. Præterea in sententia v. tendo clausula aliqua obscura, qua condemnatus possit se aliquando tueri contra iustitiam. Item admittendo appellationem aut recusatorem quam non debet: vel contra, quam debet non admittendo, & demum differendo sine iusta causa expeditiones iudiciorum.

Adde & criminis confessionem extorquendo per iniuriam, sicut facere potest quinque modis, quos refert Leon. Lessius De iust. & iure, lib. 2. cap. 29. nu. 173. Ac primo, si à seipso inquisitionem inchoet nulla præcedente infamia, aut denunciatione, quæ eidem inquisitioni viam aperiat. Secundo, si tormentis, vel propinquo metu tormentorum elicit confessionem, quantumuis non essent sufficientia indicia ad torquendum. De quibus indicia idem Lessius in eodem cap. dubitat. 7. videri potest; & addi ex Nauar. ad Rubricam de in-

diciis num. 53. quod dicitur in hac re de tortura corporis, intelligendum esse quoque de iuramento, ut de quadam animæ tortura. Tertio, si fuerint quidem indicia sufficientia ad torturam; persone tamen non poterant torqueri ob dignitatem, vel ob ætatem. Quarto, si dolo reum induxit ad confitendum: ut dolo se promittendo ei impunitatem. Etenim tam iniuriosum est dolo, quam metu dare damni causam. Quinto, si confugientem ad locum sacræ abstrahit ab eo. Qua de re videri potest Syluest. in verbo Immunitas 3.

QVINTVM, quod in eadem forma iudicij requiritur, est quantitas & qualitas pœnæ; seu (prout habetur Deut. 25.) ut pro mensura peccati sit plagarum modus. De quo pro praxi tenendæ sunt sequentes propositiones.

Prima est, nullum Iudicem posse absque causa iusta pœnam à lege impositam relaxare. Ratio est: tum quia Reipubl. fieret iniuria in non seruando iustas ipsius leges, & in non puniendo delicta: cum oderint peccare mali formidine pœnæ; tum quia graue scandalum inde oriretur, atque priuati iniuriam passi inducerentur ad vindicandum se propria auctoritate; vnde possent multa damna sequi in Reipubl.

Secunda est, si debeatur pœna lege statuta ob commune bonum conseruationemvæ pacis ciuium; Iudicem inferiore non posse, ne quidem consentiente accusatore, eam mitigare. Ratio est, quod ad ipsam spectet tantæ leges Superiorum exequi non item in eis dispensare.

Tertia est, supremum Principem pro potestate sua plenaria, posse pœnam reo condonare, etiam accusatore nolente, si bonum commune ita exigat. Ratio est: quia accusatio, & condemnatio: ferri debent ad bonum commune: ideoque illa huic obistere non debeat, sed postponi: quantumcumque priuatus aliquis inde sentiat detrimentum; cum vilitas priuata postponenda sit communi. Et ita si reus detur valde necessarius Reipubl. Princeps potest pœnam mortis ei condonare, quidquid aliqui, quorum interesse potest, reclamant. Videri potest Molina De iust. & iure, tract. 3. tom. 4. disp. 48.

Quarta propositio est, quando pœna debita fuerit solum ob priuatum bonum accusatoris habetis ius, ut reus puniatur ratione iniuriæ sibi illatæ; ne quidem Principem supremum posse eam relaxare, accusatore ipso renuente, nisi bonum commune tale quid fieri exigat. Ratio est, quia cum Iudex custos sit, & minister iustitiæ, teneatur sic inter partes dicere ius, ut suum cuique reddat.

Quinta est, consentiente accusatore cuius interest, supremum Principem posse relaxare reo pœnam lege impositam. Inferiorem autem Iudicem non posse. Ratio est, quod ille dispensare possit in lege, hic non item. Vnde post Sotum in 5. De iust. & i. re, quest. 4. art. 4. ad 1. merito monet Gregor. à Valent. 2. 2. disp. 5. quest. 11. in fine, periculosum quandoque; esse pro reis intercedere: quia nonnunquam fieri potest, ut illicita pœnæ relaxatio petatur.

Sexta propositio est, quando leges pœnas infligendas delinquentibus non determinant, sed relinquunt prudentiæ, arbitrioque Iudicum, hos debere ad mansuetudinem prudentiæ, & misericordiam, quam ad seueritatem, & rigorem inclinare. Probatur per illud in Cap. Alligant, 26. quest. 7. Melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem. Vnde glossa ibidem infert id ipsum quod dicimus. Pro quo facit etiam quod in dubio præferatur sententia inclinans in rei fauorem, exceptis casibus matrimonij, libertatis, dotis & testamenti, ex Cap. finali, De sententia, & re iudicata. Facit & regula 11. iuris in 6. Cum sint partium iura obscura, reo fauendum est potius, quam actori. Immo, ut patet ex communi vsu, Iudex potest ex rationabili causa, præsertim parte læsa consentiente pœnam meritam, ac condignam mitigare in leuioribus criminibus, ut in homicidio commisso casu, ex nonnulla culpabili inadvertentiâ; in furto non adeo magni valoris, & similibus. In criminibus autem maioribus, præsertim atrocioribus (qualia sunt homicidium ex insidiis, aut per sicarium, aut assassinum, depradatio iter agentium, siue terra, siue mari, aliisque notabiliter nocua in Reipubl.) nullus Iudex potest pœnam condignam mitigare, etiam parte consentiente; quoniam id fieret contra commune bonum, quod per talia graue læditur: ideoque Respu-

blica tali mitigationi reclamare cenetur, ne in ea foueatur animus, & audacia talia committendi. Ad quod facit illud Deut. 13. de idololatria puniendâ; Non parcat ei oculus tuus, vt miseriaris, & occultes eum: sed statim interficies, &c. vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quidpiam huius simile.

De ceteris que in Iudice requiruntur.

SECTIO V.

657.

QUARTVM quod in Iudice requiritur ad debite licite- que iudicandum, est scientia, prout confirmatur: tum per illud in Cap. Non est prima, quæst. 1. in fine. Quisquis Sacerdotium, non ad elationem pompam, sed ad vilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum eo quod est fabricatus onere metiatur: vt si est impar, abstineat; & ad id cum metu etiam, cui se sufficere existimat, accedat: tum per illud D. Thomæ 1. 2. quæst. 7. art. 2. Vnusquisq; ea scire tenetur, sine quorum scientia non potest debitum actum recte exercere. Vnde omnes tenentur communiter scire ea quæ ad ipsorum statum & officium spectant: tum demum per illud D. Antonini 2. part. tit. 3. cap. 6. versus medium. Videtur pro regula sumi illud; quod quicumque ponit se ad aliquod exercitium publicum, ex quo potest talis notabile damnum sequi verosimiliter, in persona & in rebus, propter magnam ignorantiam illius circa idem exercitium; quod inquam peccat mortaliter. Adde, & quod teneatur ad restitutionem damnum inde secutorum, argumento Cap. fin. De iniuriis, & damno dato.

QUINTVM, quod ad idem in eodem requiritur, est debita intentio: ita vt Iudex ad sententiam ferendam non procedat ex odio, aut alia mala passione, sed potius ex amore, affectu iustitiæ. Cuius conditionis defectu, peccatum committi in iudicando, dubium non est. Tale erit vero, qualis fuerit affectus ille prauus quo Iudex mouebitur ad iudicandum. Sic Iudex per inuidiam occidens aliquem vere probatum latronem, peccato inuidiæ contra charitatem peccasse dicitur: non autem peccato homicidij contra iustitiam, quia ius habuit occidendi. Cæterum amor ille iustitiæ requirit, vt nihil contra eandem faciat; sed cuique tribuat quod suum est, secundum merita sententiam ferat, secusq; faciens grauius peccat peccato peruersi & iniqui iudicij, ex D. Thomæ 2. 2. quæst. 60. art. 2.

658.

SEXTVM est, puritas linguæ, & manus, qua abstineat, & à verbis iniuriosis, ac contumeliosis, & à verberibus itidem iniuriosis, argue à concussione: quæ tunc ab ipso committitur cum alicui comminatur, nisi hoc vel illud des, aut facias, illud faciam, aut non faciam: adeo vt sententiam faciat venalem, dando eam, quam alias non daturus erat, aut non dando, quam alias daturus erat: aut etiam differendo, quam non erat dilaturus, vel contra non differendo, quam erat dilaturus. Aduersus quam nequitiam auctoritates sunt expressæ sacrarum literarum, & sacrarum Canonum. Sic enim Iudicibus dicitur Deut. 16. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant, & mutant verba iustorum. Iuste quod iustum est persequens. Et Ecclesiast. 20. Xenia, & dona excæcant oculos Iudicum, & quasi mutus in ore, auertit correptiones eorum. Præterea in Cap. Non licet, r. q. 3. habetur ex D. August. ad Macedonium. Non licet Iudici vendere iustum iudicium: etsi liceat Aduocato vendere iustum patrocinium, & Iurisconsulto rectum consilium. Et in præcedenti Cap. Qui recte, habetur ex D. Gregorio; Qui recte iudicat, & præmium remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat: quia iustitiam quam gratis imperitari debuit, acceptione pecuniæ vendidit, &c. Præterea expressis verbis habetur in Cap. Cum ab omni, De vita & honestate Clericor. quod nec iustum iudicium Iudici vendere liceat, & venales sententiæ, ab ipsis etiam sæcularibus legibus reprobenatur.

659.

QUÆ tamen non obstant quin licitum sit Iudicibus, siue Ecclesiasticis, siue laicis, aliquid loco stipendij accipere, ratione officij, pro obligatione, qua se adstringunt ad illud exercendum; talis enim obligatio est quid pecunia æstimabile, etiam si exercitium quo ea impletur, puta sententia prolatio, non sit vendibilis. Cum autem à lege, vel conuentione stipendium certum fuerit determinatum, nihil amplius

potest à litigantibus accipi: quia indebitum acciperetur; peccaretur contra iustitiam commutatiuam, cum obligatione ad restitutionem. Videnda sunt dicta in præced. lib. 10. cap. 11.

Nec item prædicta obstant quin cuius Iudici, tam Ecclesiastico, quam laico, & tam ordinario, quam delegato sit licitum accipere esculenta, & poculenta, quæ intra paucos dies consumi solent, nisi lege particulari id fuerit alicubi prohibitum. Nam id permittitur iure Canonico in Cap. Statutum, §. Insuper, De rescriptis in 6. & ciuili iure communi, in lege Solent, De officio Proconsulis, & in lege Plebiscita, De officio Præsidis. Notantque Angelus in verbo Iudex, §. 8. Syluester eodem verbo 1. quæst. 8. dicto 2. Tabienfis eodem quoque verbo, num. 7. & Caietan. verbo Iudicis peccata, in fine.

Oportet autem ea esse moderata, & quæ soleant consumi paucis diebus; quorum numerus cum non sit designatus, arbitrio prudentis relictus est designandus, ex glossa ad cit. Cap. Statutum, verbo Paucis. Ac de duobus recte intelligi certum est, nec de pluribus est faciendum interpretatio, nisi bene ponderatis circumstantiis, *presonarum præsertim*, ex glossa eadem. Adde, debere dari ex mera liberalitate, nec vilo modo, siue directe, siue indirecte extorta esse.

Alia autem munera accipi non posse, quoad Iudices Ecclesiasticos, habetur ex Cap. Cum ab omni, De vita & honestate Cleric. In quo licet expressa mentio sit tantum de Iudice delegato; ad ordinarium tamen extendi, ratio quæ ibidem redditur, satis ostendit: nimirum quod is sit beneficiatus; atque is cui datur beneficium cum iurisdictione, teneatur ius subditis reddere gratis; quandoquidem ab illis accipiens stipendium (*cum aliunde, sufficiens habeat*) inique ageret. Hæc enim ratio perinde, ac etiam magis locum habet in ordinario, cuius beneficio de iure communi annexa est iurisdic-tio, quam in delegato illo, de quo expressa mentio fit in memorato Cap. Cum ab omni.

Quoad Iudices autem laicos, considerandum videtur, quid leges loci statuunt, aut ferat consuetudo rationalis, & tolerata à Principe, qui possit eam tollere si velit. Tolerata vero censeri potest, cum Princeps eam sciens non reprobabat puniendo, aut contrarium præcipiendo. Vt autem censetur rationalis, munera debent esse moderata secundum arbitrium prudentum, timoratorumque virorum. Quæ eadem ratio est iudicandi vtrum licite à Iudice accipiantur expensæ, quas fecit in victualibus, vectura, alijsq; similib. cum ad exercendum suum munus proficiscitur extra domum suam. De iis quæ recipiuntur à Iudicibus ratione sui officij qui vult, poterit videre Summularios in verbo Iudex, & præcipue Angelum, à num. 8. ad 20. Syluestrum in 1. quæst. 8. 9. & 10. Tabienf. à num. 7. ad 20. ac Caiet. in verbo Iudicis peccata: itemq; D. Anton. 3. part. tit. 9. cap. 2. §. 8. & 9. ac Gabriel. in 4. dist. 15. quæst. 6. art. 2. littera F. & G.

CAPVT LV.

De officio Aduocati.

SUMMARIVM.

- 661 Laudabile est officium Aduocati, & conditiones requisitæ ad ipsum licite exercendum.
- 662 Illi non permittuntur aduocati officio fungi, qui funguntur munere Iudicis, nec ij qui ad id sunt impotentes, sicut in inferiori, siue exteriori impotentia.
- 663 Qui non permittuntur ob indecentiam: ac primo de Religiosis.
- 664 De Clericis qui initiati sunt maioribus ordinibus, aut habent beneficium Ecclesiasticum.
- 665 De alijs Clericis.
- 666 Ratio iudicandi, peccentne mortaliter qui presumunt vsurpare officium aduocati, à quo excluduntur.
- 667 Scientia requisita in Aduocato.
- 668 Obligatio restituendi que Aduocato incumbit, si per suam imperitiam perdat causam.
- 669 A quibus cauere debeat Aduocatus, sufficienti scientia instructus; & ad quam diligentiam reuertitur.
- 670 Ea in quibus Aduocati fidelitas consistit.